СЕКЦІЯ 5
ГОСПОДАРСЬКЕ ТА ГОСПОДАРСЬКЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО, ЕКОЛОГІЧНЕ ТА АГРАРНЕ ПРАВО

Бахур Олександр Валерійович,
адвокат, доктор філософії в галузі права,
доцент кафедри господарського та
адміністративного права
ДонНУ імені Василя Стуса

ЕКОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ АТАКИ НА АРКУ НАД ЧЕТВЕРТИМ ЕНЕРГОБЛОКОМ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ АЕС

Цьогоріч 39-а річниця Чорнобильської катастрофи, що відбулася 26 квітня 1986 року на Чорнобильській атомній електростанції (ЧАЕС), розташованій на території Української РСР, яка є беззаперечно однією з наймасштабніших техногенних катастроф за всю історію ядерної енергетики. Згідно з офіційними даними, вибух реактора четвертого енергоблоку призвів до викиду в атмосферу значної кількості радіоактивних речовин. При цьому наслідки цієї катастрофи продовжують впливати на світову спільноту і по нині, зокрема і можливе погіршення в умовах російська збройної агресії проти України.

З травня по грудень 1986 року над четвертим енергоблоком ЧАЕС було зведено бетонний саркофаг – об’єкт «Укриття». Термін експлуатації саркофага був запланований на 20-40 років, тому у 2000-х роках було запроєктовано нове укриття.

В березні 2004 року Європейський банк реконструкції та розвитку оголосив тендер на проєктування, будівництво і введення в експлуатацію нового саркофага зруйнованого 4-го енергоблоку ЧАЕС. Побудований до листопада 1986 року саркофаг – об’єкт «Укриття» над четвертим енергоблоком, що вибухнув, поступово руйнувався. Небезпека, в разі його обвалення, передусім визначалася тим, як багато радіоактивних речовин знаходиться всередині. За офіційними даними, ця цифра сягає 95% від тієї кількості, яка була на момент аварії, тож руйнування «Укриття» могло призвести до дуже великих викидів.

Початок спорудження нового безпечного конфайнменту, або як його скорочено називають НБК, який має форму велетенської арки, що накрила старий об’єкт «Укриття», припав на квітень 2012 року. НБК мав захищати залишки активної зони реактора, доки не буде розроблено технологію безпечного демонтажу паливних мас та відповідного захоронення радіоактивних відходів. Через великі розміри, НБК довелося будувати двома частинами, які були підняті та успішно з’єднані 2015 року. Всередині

арки НБК було встановлено кран для демонтажу старого саркофага і залишків четвертого енергоблоку[1].

Для будівництва НБК свої зусилля разом з Україною об'єднали 45 країн-донорів, які зібрали більше 1,5 мільярда євро. До роботи над проектом було залучено 10 тисяч працівників із 40 країн світу.

Насування арки позитивно вплинуло на радіаційну обстановку. За результатами вимірювань рівнів гамма-випромінювання у колишній зоні будівництва арки, рівні радіації знизилися у середньому в 10 разів. Також арка закрила об'єкт «Укриття» від опадів. Для порівняння – кількість відкачаних з «Укриття» радіоактивно забруднених вод за перше півріччя 2017 року зменшилася у порівнянні з аналогічними періодами минулих років у середньому більш, ніж у 4 рази. Крім цього знизився викид радіоактивних аерозолів через щілини у об'єкті «Укриття». Арка унеможливила прямий вплив на «Укриття» сонячних променів та вітру, які створювали повітряні потоки всередині об'єкта і виносили за його межі радіоактивні аерозолі. Сумарний об'єм викидів зменшився в середньому у 5 разів[2].

Однак всі попередні старання зійшли майже нанівець, коли у ніч 14 лютого 2025 року, о 01 годині 59 хвилин, в результаті повітряної атаки рф проти України відбулося пряме влучання ударного дрону із фугасною бойовою частиною з 50 кг вибухівки в захисну оболонку Арки Нового Безпечного Конфайнменту об'єкта «Укриття» на відмітці 87 метрів над приміщенням технологічного обладнання, яке в дистанційному режимі забезпечує функціонування Конфайменту.

Арка над 4 енергоблоком зводилася саме заради того, аби з часом демонтувати старий радянський саркофаг, стан якого з року в рік погіршувався.

Через пошкодження зовнішньої та внутрішньої оболонок (обшивок) Арки НБК та обладнання системи основних кранів відбулося порушення меж та умов безпечної експлуатації Комплексу НБК ОУ.

За результатами позачергового огляду огороджуючих та несучих конструкцій Арки НБК, а також гаража техобслуговування системи основних кранів (ГТО СОК) виявлено такі пошкодження:

1) зовнішня обшивка Арки: локальні наскрізні руйнування; локальні дефекти обшивки без суцільного руйнування; пошкодження внутрішнього заповнювача обшивки; наявні руйнування болтових з'єднань.

2) несучі конструкції гаража: деформовані вузли з'єднань конструкцій верхньої частини гаража техобслуговування.

---

[1] Хроніка Чорнобильської катастрофи та подолання її наслідків: цифри і факти. *КПІ ім. Ігоря Сікорського.* URL: https://kpi.ua/2021-chornobyl construction (дата звернення: 14.04.2025).

[2] Проект «Будівництво нового безпечного конфайнмента». *ДСП «Чорнобильська АЕС»*. URL: https://chnpp.gov.ua/ua/activity/shelter-object-transformation/project-nsc-construction (дата звернення: 16.04.2025).

За результатами попередньої оцінки наслідків займання, що виникло 18.02.2025, виявлено пошкодження мембран герметизації огороджувального контуру НБК у південної, південно-західній та південно-східній зонах[1].

Керівник відділу експлуатації нового безпечного конфайнменту на ЧАЕС Андрій Сірий розповів, що після атаки пожежникам доводилося пробивати конструкцію та розпилювати воду всередину, оскільки там могли бути осередки пожежі, попри те, що простір усередині арки має бути сухим.

Через це дірка, яка утворилася на новому саркофазі через російський обстріл, може пришвидшити корозію конструкції та ще більше може погіршити стан старого радянського захисту[2].

За словами експертів, прямої небезпеки від розгерметизації НБК немає, але є інші загрози. Начальник відділення аналізу безпеки Державного науково-технічного центру з ядерної та радіаційної безпеки України Дмитро Гуменюк вказує на те, що тепер безпечно розбирати старе укриття над зруйнованим атомним енергоблоком, яке звели у 1986 році одразу після аварії на ЧАЕС, немає можливості. Хоча саме для цього будувався НБК. На даний момент в об'єкті укриття все ще є 18 нестабільних конструкцій. «Нині НБК не виконує свої функції, а саме – утримування продуктів поділу, які під ним знаходяться. Тобто в будь-який момент, якщо обваляться конструкції, підніметься радіоактивний пил – це може бути підйом радіаційного фону. Тепер безпечно розбирати старий саркофаг не можна».

Як пояснювала радіобіологиня і старша наукова співробітниця Інституту проблем безпеки АЕС НАН України Олена Паренюк очікується, що в будь-який момент може впасти одна з трьох основних опорних балок і підніметься радіоактивний пил. Власне, конфайнмент і мав утримати той пил всередині, коли це зрештою станеться.

Експерти зауважують, що всі зусилля міжнародної спільноти, яка збирала кошти на зведення НБК, нині практично зведенні до нуля. «Безпосередньо заварювати, ремонтувати, лагодити цей конфайнмент на місці не можна буде, тому що там доволі високі дози, і люди будуть опромінюватися. Цю арку будували на відстані, і на рейках накочували на саркофаг. Наразі рейки розібрали, тому потрібно буде робити щось

---

[1] Довідка про стан ліквідації надзвичайної ситуації на майданчику комплексу Нового Безпечного Конфайнменту (НБК) та об'єкту. *ДСП «Чорнобильська АЕС».*
URL: https://chnpp.gov.ua/ua/infotsentr/novyny/6355-dovidka-pro-stan-likvidatsiji-nadzvichajnoji-situatsiji-na-majdanchiku-kompleksu-novogo-bezpechnogo-konfajnmentu-nbk-ta-ob-ektu-ukrittya-vnaslidok-pryamogo-vluchennya-bpla-rf-u-zakhisnu-obolonku-nbk-stanom-na-09-00-07-03-2025 (дата звернення: 16.04.2025).

[2] *NYT*: Атака рф на арку ЧАЕС може відкласти демонтаж старого радянського саркофага – план мали затвердити у 2025-му. *hromadske*. URL: https://hromadske.ua/suspilstvo/242186-nyt-ataka-rf-na-arku-chaes moze-vidklasty-demontaz-staroho-radianskoho-sarkofaha-plan-maly-zatverdyty-u-2025-mu (дата звернення: 17.04.2025).

зворотне: відкочувати конфайнмент на безпечну відстань, лагодити і накочувати назад», – прогнозує Дмитро Гуменюк[1].

Якщо російські загарбники під час обстрілів пошкодять саркофаг, який захищає зруйнований четвертий енергоблок Чорнобильської атомної електростанції, то рівень радіаційного фону може значно підвищитися, і не лише в Україні. Про це заявив заступник міністра енергетики України Роман Андарак в ефірі телемарафону, який також зазначив, що саркофаг не призначений для того, щоб захищати від уражень ракетами чи дронами[2].

Як повідомляється на сайті ЧАЕС, 18 березня промисловий майданчик ЧАЕС відвідали представники Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР). Вони оглянули технологічну будівлю НБК, простір під аркою, а також провели робочу нараду із представниками адміністрації ЧАЕС. Поки що з фонду «Рахунок міжнародного співробітництва для Чорнобиля» виділять 400 тисяч євро на експертну оцінку пошкоджень НБК, завданих внаслідок удару РФ[3].

Протягом майже чотирьох десятиліть Україна спільно з міжнародною спільнотою здійснювала систематичні заходи з метою забезпечення безпечного укриття зруйнованого четвертого енергоблоку Чорнобильської атомної електростанції, а також із локалізації та мінімізації довготривалих екологічних наслідків техногенної катастрофи. Ці зусилля реалізовувалися як у межах національних програм, так і через міжнародні ініціативи під егідою Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР), МАГАТЕ та інших організацій.

Чорнобильська трагедія мала стати прецедентом, що слугуватиме глобальним уроком для забезпечення ядерної та екологічної безпеки. Вона засвідчила необхідність створення ефективної системи міжнародного контролю над ядерними об’єктами та унеможливлення подібних інцидентів у майбутньому.

Однак у сучасних умовах російської агресії проти України ці принципи зазнали безпрецедентного виклику. 14 лютого 2025 року російський ударний безпілотник із фугасною бойовою частиною влучив у Новий безпечний конфайнмент (НБК) над четвертим енергоблоком ЧАЕС, що спричинило пошкодження конструкцій укриття, локалізовану пожежу та викликало серйозне занепокоєння в міжнародної спільноти щодо загроз повторного забруднення.

---

[1] Ржеутська Л. Як відновити пошкоджену захисну арку над ЧАЕС? – DW – 25.03.2025. *dw.com*. URL: https://www.dw.com/uk/ak-vidnoviti-poskodzenu-zahisnu-arku-nad-caes3-a-72026456/a-72026456 (дата звернення: 17.04.2025).

[2] Гордійчук І. Що буде, якщо Росія значно пошкодить саркофаг на ЧАЕС: пояснення Міненерго. *ГЛАВКОМ*. URL: https://glavcom.ua/country/society/shcho-bude-jakshcho-rosija-znachno-poshkodit-sarkofah-na-chaes-pojasnennja-minenerho-1045128.html (дата звернення: 17.04.2025).

[3] Ржеутська Л. Як відновити пошкоджену захисну арку над ЧАЕС? – DW – 25.03.2025. *dw.com*. URL: https://www.dw.com/uk/ak-vidnoviti-poskodzenu-zahisnu-arku-nad-caes3-a-72026456/a-72026456 (дата звернення: 18.04.2025).

Чорнобильська катастрофа мала стати уроком для ядерної безпеки, щоб в подальшому запобігати навіть самій можливості повторення такої аварії з катастрофічними наслідками. Однак, російська агресія продовжує створювати нові виклики ядерній безпеці, адже атаки на інфраструктуру нашої держави продовжуються.

Цей акт збройного впливу на об'єкт ядерної інфраструктури свідчить про цілеспрямоване порушення міжнародного гуманітарного права, зокрема положень Женевських конвенцій, які забороняють напади на об'єкти, небезпечні для цивільного населення. Згідно з оцінками МАГАТЕ, хоча радіаційний фон залишився в межах норми, сам факт атаки на НБК створює новий прецедент безвідповідального використання сили поблизу ядерних установок.

Таким чином, з огляду на сучасну геополітичну ситуацію, постає нагальна потреба у вдосконаленні механізмів міжнародного захисту ядерних об'єктів, включаючи створення спеціалізованих місій моніторингу та захисту в умовах збройних конфліктів, а також перегляд чинних норм міжнародного ядерного права.

Беляневич Олена Анатоліївна,
д.ю.н., професор, професор кафедри
цивільного права і процесу
ДонНУ імені Василя Стуса

ПРО ПІДСТАВИ РОЗІРВАННЯ ДОГОВОРУ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ ОБ'ЄКТА ПРИВАТИЗАЦІЇ

Загальна норма частини 2 ст. 651 Цивільного кодексу України (далі – ЦК) встановлює підстави розірвання договору на вимогу однієї з сторін у випадках: істотного порушення договору другою стороною (законодавець надає визначення ознаки істотності порушення договору); інших випадках, встановлених *договором* (договором можуть бути визначені конкретні підстави розірвання договору, перелік зобов'язань покупця, у разі невиконання яких договір може бути розірвано судом на вимогу продавця); інших випадках, встановлених *законом*.

Одним з питань, які час від часу виникають у правозастосовній практиці господарських судів при вирішенні договірних спорів, є співвідношення загальної та спеціальної норми закону, зокрема, чи є норми Закону від 04.03.1992 №2163-XII «Про приватизацію державного майна» та Закону від 18.01.2018 №2269-VIII «Про приватизацію державного і комунального майна» спеціальними нормами права щодо розірвання договору, які виключають застосування частини другої статті 651 ЦК.

Підстави розірвання договору купівлі-продажу об'єкта приватизації містяться в спеціальних нормах приватизаційного законодавства України.